

Ahmet Şevket Bohça'nın İnkılap Gazetesindeki "İhtifal" Yazıları *

Ahmet Şevket Bohça's "İhtifal" Articles in İnkılap Newspaper

Sorumlu Yazar

Yaşar Topçu

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Düzce/Türkiye, Düzce
Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı
Anabilim Dalı

yasar.topcu3460@gmail.com

orcid: 0009-0001-5773-0800

Prof. Dr. Recai Özcan

Prof. Dr., Düzce/Türkiye, Düzce
Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı
Anabilim Dalı

recaozcan@duzce.edu.tr

orcid: 0000-0002-7834-7691

Atıf Citation

Topçu, Y. & Özcan, R. (2024).
Ahmet Şevket Bohça'nın
İnkılap Gazetesindeki "İhtifal"
Yazıları. *BABUR Research*, 3
(2), 81-93.

Gönderim Submitted

23.10.2024

Revizyon Revision

08.11.2024

Kabul Accepted

22.11.2024

Yayın Tarihi Publication Date

31.12.2024

Öz

Ahmet Şevket Bohça, 12 Mart 1957 – 30 Mart 1959 tarihlerinde *İnkılap* gazetesinde sohbet (edebi sohbet, sabah sohbeti), ihtifal, şiir, tiyatro eleştirisi, tanıtım yazıları ve hikâye türlerinde yazılar neşreder. Bu yazılarına Akşam, Akşam Postası, Zafer gibi süreli yayınlarda da devam eder. Yayımladığı yazılarında eleştirel bir dil tercih eden Bohça, farklı görüşler üzerinden çeşitli sorular sorarak yazılarını inşa eder. Pek çok yazar kendilerine has üsluplarıyla ve ortaya koydukları eserlerle hem yaşadıkları dönemde hem de vefatlarından sonra anılmak isterler. Döneminde değeri bilinen edip sayısı çok fazla olmasa bile vefat ettikten sonra yapılan çalışmalarla onların hatıraları yâd edilir. Bu çalışma türlerinden birisini de "ihtifal yazıları" oluşturur. Bu makalede Ahmet Şevket Bohça'nın edebî ihtifal yazıları incelenmektedir. Yazar, *İnkılap* gazetesinde ihtifal türünde 23 adet metin yayımlar. Türk edebiyatının önemli simalarının ölüm yıl dönümünde kaleme alınan yazılar ihtifal metinlerini oluşturur.

Anahtar Kelimeler: İnkılap gazetesi, süreli yayımlar, A. Şevket Bohça, ihtifal yazıları, Türk edebiyatı.

Abstract

Between March 12, 1957 and March 30, 1959, Ahmet Şevket Bohça published chat (literary chat, morning chat), ihtifal, poetry, theater criticism, promotional articles and stories in *İnkılap* newspaper. He continued these writings in periodicals such as Akşam, Akşam Postası and Zafer. Bohça, who prefers a critical language in his published writings, constructs his writings by asking various questions based on different opinions. Many writers want to be remembered for their unique style and works both during their lifetime and after their deaths. Even if the number of writers who were recognized in their time is not very high, their memories are commemorated with the works done after their deaths. One of these types of studies is "ihtifal writings". In this article, Ahmet Şevket Bohça's literary ihtifal writings will be analyzed. The author publishes 23 ihtifal texts in the newspaper *İnkılap*. The writings written on the anniversary of the death of important figures of Turkish literature constitute ihtifal texts.

Keywords: İnkılap newspaper, periodicals, A. Şevket Bohça, ihtifal texts, Turkish literature.

Giriş

Ahmet Şevket Bohça, 1920 yılında Kastamonu ilinin Tosya ilçesinde doğar. Eğitimine bu ilçede başlar. Ortaokul ve liseyi Kastamonu’da tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde tahsiline devam eder. 1945 yılında Kars Lisesi’ne Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak atanır. İki yıl burada kaldıktan sonra Ankara’ya tayin edilir. 15 yıl boyunca Ankara’da Atatürk Lisesi ve Maarif Koleji’nde öğretmenlik yapmakla birlikte “İnkılap¹, *Akşam Postası*, *Zafer*” gazetelerinde hikâye, eleştiri, şiir vb. türlerde yazılar kaleme alır. Bohça, “Edebiyatla uğraşmadığı, şiir yazmadığı bir günü bile boşa geçirmiş kabul eder.” (Halıcı, 1990: 48) 1965 – 1969 yıllarında TBMM’de Kastamonu milletvekilliğini yapan yazar, şiirlerinde “Bohça” mahlasını kullanır. İki hayattayken birisi öldükten sonra toplam üç tane şiir kitabı yayımlanır. *Köpük*, *Neş’esiz Dünya*, *Tomurcuklar Açarken* şiir kitaplarının isimleridir. Bohça, 26 Şubat 1988 yılında, 68 yaşında geçirdiği kalp krizi nedeniyle hayata gözlerini yumar. (Tural, 2001: 306-307)²

1. “Bir Vefakâr Yazar”: A. Şevket Bohça’nın İhtifal Yazıları³

İhtifal, “anma töreni” anlamına gelir.⁴ Osmanlı Dönemi’nde “ihtifal” kelimesini ilk kullanan *Meşâhir-i İslam* adlı eserinde Hamîd Vehbi’dir. Dönemin tanınmış yazarları da daha sonra ihtifal sözcüğünü kullanmaya başlar. Şemseddin Sami *Kâmûs-ı Türkî*’sinde, Mehmed Sâlâhî Bey *Kâmûs-ı Osmânî* adlı eserinde bu terime yer verir. Mehmed Sâlâhî Bey, “saygıyla karşılama ve mübalağa etmek” anlamını ekleyerek kelimenin manasını genişletmeye çalışır. Cumhuriyet Dönemi’nde neşredilen sözlüklerin pek çoğu Şemseddin Sami’nin kullandığı anlamı tercih eder. (Öztürkçü, 2023: 33-34)

İhtifal, psikoloji, sosyoloji, tarihi, antropoloji, sosyo-kültürel, pedagojik vb. pek çok alanda etkisini gösterir. Bu makalede ihtifal kelimesi sözlük anlamından biraz uzaklaşarak “anılmaya layık”, “unutulmaz büyükler”, “kendi milletinin yükselmesi için çalışmış olan kimseler” anlamında kullanılacaktır. Bir başka deyişle bu türde kaleme alınan yazılar “dünün hizmet edenlerini anmak” manasında değerlendirilecektir. Böylelikle ihtifal yazıları “toplumun hatırlatma duygusunu tetikleyecektir” (Öztürkçü,

¹ İnkılap gazetesi 1 Mart 1957 – 31 Aralık 1966 tarihlerinde 3171 sayı olarak Ankara’da İnkılap Matbaası’nda basılır. Gazete, günlük okuyucuya sunulur. Uzun bir süre haftanın her günü çıkarılan gazete, 2 Temmuz 1961 tarihinden itibaren haftada 6 gün (pazar günü çıkmaz) neşredilir. Gazetede siyasi, sosyal, iktisadi, ticari, edebi, mesleki konulara değinilir. Gazetenin imtiyaz sahibi Memiş Yazıcı, mes’ul müdürü Adnan Aktan’dır. 28 Temmuz 1960 tarihinde yayımlanan 1152. sayının 4. sayfasında imtiyaz sahibinin ve mes’ul müdürünün değiştiği görülür. Gazetenin yeni sahibi Fuat Muhasiboğlu, mes’ul müdürü Reşit Ayhan, umumî neşriyat müdürü Fuat Aksoy olur. 25 Eylül 1961 tarihine kadar bu şekilde devam eder. Bu tarihten itibaren gazetedeki tekrardan köklü değişiklik olur. Böylelikle gazetenin yeni sahibi Mustafa Bayman, sorumlu müdürü Celal Hafıfbilek olur. Yayım hayatını sonlandıran kadar bu şekilde devam eder.

² Ahmet Şevket Bohça hakkında bilgiler kısıtlıdır. Çünkü ansiklopedik kaynaklarda bir çalışmaya rastlanır. Bu çalışmada bilgiler sınırlıdır. Bu çalışmanın dışında Feyzi Halıcı’nın hazırlamış olduğu “Parlâmenter Şairler” adlı kitapta kısmi bilgiler mevcuttur.

³ Değerlendirmeler Türk edebiyatının dönemleri esas alınarak yapılır. Bazı yazarlar hakkında iki defa ihtifal yazılır. Bunlar tek bir başlıkta değerlendirilir.

⁴ Türk Dil Kurumu (TDK), “Güncel Sözlük”, (E.T. 10.08.2024)

2023: 52). Bu tür yazıların kaleme alınmasının nedeni "atfedilen değeri göstermek" için olabilir. Böylelikle "toplumsal hafıza canlı kalabilir." Çünkü ihtifal, nihayetinde "bir bellek kültürel-edebi hafıza meselesidir." (Öztürkçü, 2023: 35-36). Bundan dolayı Türk kültür ve edebiyatında önemli şahsiyetler doğumunun/ölümünün "50, 100, 150" gibi çeşitli zamanlarında anılmaya layık görülür. Amacımız konuya sözlük anlamının dışında farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak Ahmet Şevket Bohça'nın ihtifal yazılarını incelemektir.

Literatürde ihtifal yazılarına benzer bir diğer tür nekrolojilerdir. "Ölmüş birinin anısına yazılan yazı"⁵ olarak tanımlanan nekroloji "ölüm ardı yazılar" olarak da bilinir. Bu yönüyle ihtifal yazılarıyla benzerlik gösterse dahi nekroloji metinleri döneminde tanınmış kişilerin (gazeteci, şair, yazar, aydın vb.) "vefat etmesinin hemen ardından" kaleme alınan yazılar olduğu için bu özelliğiyle ihtifal yazılarından ayrılır (Mengi, 2016: 162). Çünkü ihtifal yazıları, önemli bir kişinin ölümünün üzerinden onlarca yıl geçmesine rağmen kaleme alınabilir. Ancak nekroloji metinlerinin böyle bir özelliği yoktur. Bu sebepten dolayı Bohça'nın "milli değerlerimize" vefa göstermek, hatırlatmak amacıyla neşrettiği metinleri "ihtifal yazıları" başlığında değerlendirilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

A. Şevket Bohça, İnkılap gazetesinde 27 Mart 1957 – 2 Aralık 1958 tarihlerinde "Halit Ziya, Ahmet Vefik Paşa, Abdülhak Hâmit Tarhan, Ziya Paşa, Ahmet Hikmet, Şair Eşref, Şemseddin Sami, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Hüseyin Cahit, Bâki, Mehmet Âkif, Cenap Şahabettin, Hüseyin Rahmi, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Aka Gündüz, Namık Kemal" adlı yazarların ölüm yıl dönümünde ihtifal yazıları neşreder. Yazar, Halit Ziya, A. Vefik Paşa, Abdülhak Hâmit ve Şair Eşref üzerine 1957 ve 1958 yıllarında iki defa ihtifal yazısı yayımlar.

Ahmet Şevket Bohça, ihtifal yazılarını kaleme alma sebebini, bir yazarın ölüm yıl dönümünün son satırlarında şöyle ifade eder: "Hiç olmasa ölüm yıl dönümümünasebetiyle maziye intikal eden değerlerimizi eserlerini neşrederek anma yolunu tutsak... Şimdi bizim yapmakta olduğumuz gibi nur içinde yatsın! diyerek susuvermesek." (Bohça, 1958, S. 391: 3) Bu bağlamda yazarın kaleme aldığı bu tür metinlere dikkat çekmek istiyoruz.

2. Tanzimat Öncesi/ Tanzimat Devri Şair-Yazarları Hakkında A. Şevket Bohça'nın İhtifal Yazıları

Ahmet Şevket Bohça, ihtifal yazılarında büyük çoğunlukta "Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı" içerisinde bulunan şair/yazarları konu edinir. Ancak divan edebiyatının önemli simalarından "Bâki" üzerine de ihtifal yazısı kaleme alır. Şair, gazel nazım biçimini başarılı kullandığından ve sanatına verdiği değerden dolayı, Bohça tarafından ihtifal yazısı yayımlamaya layık görülmüş olabilir. Bu bakımdan alt başlığa "Tanzimat

⁵ Türk Dil Kurumu (TDK), "Güncel Sözlük", (E.T. 02.12.2024)

Öncesi” ifadesi eklenerek söz konusu yazı, değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu yazıda da Bohça, Bâki’nin temel özelliklerini okuyucuya sunar. Bohça’nın çok fazla ayrıntıya girmeden Şair Bâki’yi anmasının sebebi, tespitlerinin tezkirelerde ifade edilenlerle benzerlik göstermesi olabilir.

Bohça’ya göre Kanuni Devri, Osmanlı Devleti’nin pek çok anlamda zirveye ulaştığı dönemdir. Mimar Sinan, saltanatın ihtişamlı kubbesini inşa eder. Bu kubbenin sesini de “Bâki” temsil eder (Bohça, 1957, S. 249: 3) ve “gazel nazım biçimini Türk şiirinde en güzel şekilde kullanan şair” olarak kabul görür. Bâki, devri içinde kıymeti anlaşılan nadir şairlerden birisidir ki Kanuni’nin teveccühünü kazanarak devletin yüksek mevkilerinde görev yapar. Sanatına verdiği önemden dolayı ortaya koyduğu eserler sonucunda “Sultanuş şuara” unvanıyla anılır.

Bohça, sanat, tarih ve edebiyat alanlarında önemli çalışmalara imza atan Ahmet Vefik Paşa’nın 66. ölüm yıl dönümünde kaleme aldığı ihtifal yazısının giriş kısmında “Paşa’ya tahammül edilmediğini” böylelikle şahsiyetinin derinliğindeki manayı ve o mananın ortaya çıkardığı “dengenin görülemediğini” ileri sürer. Oysa Vefik Paşa’nın “Doğu ile Batı arasında dengede duran”, “tefekür heykeli” olarak görülen bir şahsiyet olduğunu iddia eder (Bohça, 1957, S. 33: 3).

A. Vefik Paşa; Moliere, Alain René Le Sage, Fenelon, Victor Hugo gibi önemli isimlerden tercüme/adapteler yaparak Batı’nın düşüncesini ve sanatını; kültür ve edebiyat camiasının dikkatine sunmak ister. Ahmet Şevket Bohça, Ahmet Vefik’ten sonra uzun süre Doğu-Batı dengesinin kurulmadığını nakleder ve ilk şuurlu sentez tecrübesini Ziya Gökalp’ın gösterdiğini ileri sürer. Ziya Gökalp’ın işaret ettiği Türkçülük cereyanının ilk temsilcisinin Ahmet Vefik Paşa olduğunu düşünür. Çünkü paşayı, Doğu-Batı ikiliğinde Garp dünyasını gerçekten anlayan “mütercim, müellif ve devlet adamı” olarak görür (Bohça, 1957, S. 33: 3). Kısacası A. Şevket Bohça, anma yazısında Ahmet Vefik Paşa’yı “zihniyet ikiliğinde” “denge politikası” güden devlet adamı olarak anar.

Ahmet Şevket Bohça, bir yıl sonra ölümünün 67. yıl dönümünde Bursa’da Ahmet Vefik Paşa adıyla bir tiyatro merkezinin faaliyete geçmesiyle, ikinci defa ihtifal yazısı kaleme alır. Bohça’ya göre A. Vefik Paşa gerek tarihte gerekse edebiyat tarihinde “karakter” ve “meziyetleriyle” önemli bir konuma sahip olmuş, “son sadrazam” veya “ilk başvekil” olarak tarihteki yerini almıştır. Edebiyat tarihinde “malumatı çok, sistemi ve sentezi iyi değil” şeklinde hem takdir hem de tenkit edilen Ahmet Vefik, “nizama tabi olmadan nizama temin etmeye” çalışır; nazım ve nesir arasındaki mesafeyi kararlaştırmadan nazma da nesre de hükmetmek ister (Bohça, 1958, S. 397: 3). Ona göre Ahmet Vefik Paşa, fikirleriyle devrinin ileri gelen şahsiyetleri arasında yer alır. Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı gibi “O, yükselirken de noksanları bulunan bir insandır.” Nihayetinde “kusur” ve “meziyetleriyle” devrini temsil edebilmiş bir paşadır (Bohça, 1958, S. 397: 3-4).

Türk edebiyatının hiciv ustaları arasında yer alan Şair Eşref, ölümünün 45. yıl

dönümünde A. Şevket Bohça tarafından anılır. Ahmet Şevket'e göre hiciv, "şiiirin süt kardeşi", "zekanın öz oğludur." (Bohça, 1957, S.81: 3) Tanzimat Dönemi'nde sanatta toplumsal fayda güdülmeye başlayınca hiciv ve şiir birbirine karışmaya başlar. Devam eden bu karışıklık "Heccav Eşref" in, "Şair Eşref" olarak anılmasına neden olur. Şair Eşref, alçakları hicvetmekten çekinmez ve kimseden de korkmaz. "Onlardan korkan onlardan alçak olsun" anlayışıyla hayatını sürdürür. O, hicivleriyle bir bakıma "cemiyetin tedavi edilemeyen hastalıklarını bulmaya çalışır." Örneğin bir şiirinde "maarifin meyvesiz bir ağaca döndüğünü ve mektepten yetişmiş bireylerin pek çoğunun kemal mertebesine erişmediğini hicveder (Bohça, 1957, S. 81: 3).

Şair Eşref'in cemiyette gördüğü bir diğer hastalık çeşidi "zihniyet ikiliği" meselesidir. Çünkü Bohça, "hürriyet" ve "istibdadı" temsil eden iki farklı devirde, iki farklı insan tipinin ortaya çıktığını düşünür. İstibdadın baskın olduğu dönemlerde bu anlayışı alkışlayanlar, hürriyetin baskın olduğu dönemlerde de hürriyetin peşinden giderler. Yazıda bu insan tipinin her zaman mevcut olabileceği ifade edilir. Şair Eşref'in hicivlerini meydana getiren unsurlar arasında "nükte, tevriye, cinas" gibi yüzyıllar boyunca kullanılmış malzemeler yer alır. Bunlar onun şiirlerinde daha keskin bir biçimde kullanılır (Bohça, 1957, S. 81: 3). Aradan geçen bir yıldan sonra Bohça, ikinci kez Şair Eşref'le ilgili ihtifal yazısını neşreder. Bu yazısında Şair Eşref'i var eden şeyin "zekâsı" olduğunu vurgular. Keskin zekâsı olmasaydı hicvin doğamayacağını, böylelikle de Şair Eşref'in ün kazanamayacağını ifade eder (Bohça, 1958, S. 445: 3-4). Ahmet Şevket Bohça, bu yazılarında Şair Eşref'in hiciv yönüne değinir. Ele aldığı meseleleri şiirlerinden örneklerle destekleyerek şairi ölüm yıl dönümünde anar.

Tanzimat Dönemi'nin bir diğer önemli temsilcisi olan edebiyat tarihinde "vatan, hürriyet şairi" olarak bilinen Namık Kemal, yaşadığı dönemde, devrinin ona yüklediği işleri başarılı bir şekilde tamamladığı gerekçesiyle A. Şevket Bohça tarafından ölümünün 70. yıl dönümünde anılır.

Bohça, bu yazısının girişinde Namık Kemal'in kendi devrinde "sesinin gür çıktığını" belirtir. Namık Kemal "söz" ile "söylem biçimi" örtüşen bir yazardır. Öyle ki onun söylediklerini bir başkası dile getirmiş olsa söz konusu kişinin düşeceği durum "gülünç" olacaktır (Bohça, 1958, S. 627: 2). Ahmet Şevket, Namık Kemal'in de bir insan olduğunu, dolayısıyla onun da korkularının bulunabileceğini aktarır. Korkularının üstüne "erkekçe" gidip halka seslenebiliyor oluşu onu farklı kılan özellikleri arasında yer alır (Bohça, 1958, S. 627: 2).

"Namık Kemal'in Türk milliyetçisi mi, yoksa Osmanlılık fikrinin peşinde yürüyen bir insan mı?" olduğu sorusuna A. Şevket Bohça, şu cevabıyla açıklık getirmeye çalışır: "Namık Kemal, Osmanlılık fikri peşindedir. Ama bu fikri benimsemiş olmak, onun için bir suç değildir; bilakis ondaki vatan sevgisinin kuvvetli bir delilidir." (Bohça, 1958, S. 627: 2) Nitekim Namık Kemal'in bütün hücumlara rağmen yıkılmadığı ve ayakta kaldığı

söylenbilir. Bohça, Namık Kemal'i ayakta tutan sırrın fikirlerinin hakikatine inanması olduğunu belirtir (Bohça, 1958, S. 627: 2).

A. Şevket, ölümünün 77. Yılı münasebetiyle “zıtlıkların insanı” olarak bilinen Ziya Paşa'yla ilgili yayımladığı yazıda şairin yaşamı boyunca “insandaki aczi, beşeri zaafı yok etmeye çalıştığını” vurgular. Ziya Paşa'nın “dünün adamı” olmadığını, beyitleriyle toplum içinde yaşadığını eserlerinden örneklerle açıklar. Böylelikle Ziya Paşa'yı yaratan sırrın bu özelliğinde yattığına kanaat getirir (Bohça, 1957, S. 76: 3-5).

A. Şevket Bohça, Türk edebiyatı tarihinin tanınmış gazetecisi, sözlükçüsü, roman yazarı Şemseddin Sami'nin ölüm yıl dönümünde kaleme aldığı yazının gerekçesini şu soruyla belirlemeye çalışır: “Şemseddin Sami'yi Tanzimat devrinden, yirminci asrın ortasına getiren, orada abideleştiren sır nedir?” Pek çok insan, onun eserlerindeki hata ve noksanlardan bahsetse de yazarın eserlerini yanından ayırmaz veyahut “Şemseddin Sami'nin falanca eserindeki bilgiye göre” diye söze başlar. Bu da Şemseddin Sami'nin “abideleşmesine” imkân sağlar. Çünkü o, ömrünü 54 kitapla kapatır ve her kitabı bir ömür doldurabilecek hacim ve değerdedir. Bohça, özellikle Şemseddin Sami'nin kaleme aldığı “kamusların” söylediklerini desteklediğini ifade eder ve diğer eserlerinin lügatçılığının seviyesine ulaşmadığını düşünür. Çünkü Türk dili ile ilgili çalışmaları kendi devrinin ve sonraki dönemlerin ürünü olur. Şemseddin Sami'nin fikirlerinin eskimediğini kendi dönemini aşarak “abideleştirdiğini” düşünür (Bohça, 1957, S. 108: 3). Delil olarak ise bıraktığı eserleri (özellikle de kamusları) gösterir.

85 yıllık yaşam serüveninde hemen her dönemin havasını teneffüs etmiş olan ve Türk edebiyatında “Şair-i Âzâm” olarak bilinen Abdülhak Hâmit Tarhan'ın ölüm yıl dönümünde A. Şevket Bohça'nın kaleme aldığı ihtifal yazısının giriş kısmında şairin ölüm tarihinin net olmadığını, bu tarihinin bazı kaynaklarda 11 Nisan veya 13 Nisan olarak bilindiğini ancak Sabri Esat Siyavuşgil'in bunu 12 Nisan 1937 olarak kaydettiğini belirtir (Bohça, 1957, S. 44: 3). Bu yazıda Bohça, Tanzimat Dönemi'nin “tezatlar çalkantısından” ibaret olduğunu iddia eder. Çünkü Batı'ya giden aydınların her şeyi olduğu gibi ülkeye doldurmaya çalıştığını ancak bunun mümkün olamayacağını, eskiyi boşaltmadan yeniyi doldurmanın imkânsız olduğunu ve münevverlerin bunu başaramadığını, onların Garpla – Şarkı birbirine karıştırdıklarını, bunun bütününe de “Tanzimat Devri” denildiğini, Abdülhak Hâmit'in şiirinin de Tanzimat Devrinin “tezatlar çalkantısına” benzediğini söyler (Bohça, 1957, S. 44: 3).

Abdülhak Hâmit'in “Şair-i Âzâm” olduğunu iddia edenlerin, şairin eserlerini karıştırdığında gerekli malzemeyi bulabileceğini; şair olmadığını söyleyenlerin de eserlerine göz gezdirdiğinde bu metinlerde en acemi şairin yazmayacağı basitlikte mısralara rastlanabileceğini belirtir (Bohça, 1957, S. 44: 3).

Bohça, bu yazısında Abdülhak Hâmit'in şiirleri üzerine söylenen şeylerin tartışmaya açık olacağını, bu konuda kesin hükme varılamayacağını anlatır. Bir yıl sonra tekrardan

Abdülhak Hâmit'i anmak için yazı neşretmeye karar veren A. Şevket Bohça, bu sefer Fuat Köprülü'nün fikirlerinden yararlanır. Şairin Şark-Garp kültürünü aynı derecede benimsediğini, böylelikle iki kültürün sanatkar kabiliyetini birbirine karıştırarak eserlerine yansıttığını nakleder (Bohça, 1958, S. 408: 3). Nihayetinde A. Şevket Bohça, son cümlesinde şairin ölmediğini, edebiyat tarihi içinde yaşadığını ifade eder (Bohça, 1958, S. 408: 3).

A. Şevket Bohça, Tanzimat Dönemi edipleri hakkında kaleme aldığı ihtifal yazısında onların "kendi dönemlerini aşarak günümüze kadar geldiklerini, bir bakıma abideleştiklerini vurgular." Çünkü adı geçen isimlerin birçoğu "toplumsal meselelere" temas eder ve "toplumun içinde yaşar." "Zihniyet ikiliği" meselesi farklı kavramlar üzerinden ihtifal yazılarının ortak yönünü oluşturur. Nihayetinde Tanpınar'ın sarf ettiği "Modern Türk edebiyatı bir medeniyet kriziyle başlar." (Tanpınar, 2016: 104) cümlesi pek çok ihtifal yazısının temelini oluşturur.

3. Servet-i Fünun Dönemi Şair-Yazarları Hakkında A. Şevket Bohça'nın İhtifal Yazıları

Ölümünün 42. yıl dönümünde Tevfik Fikret'i anmak amacıyla kaleme alınan yazıda, 19 Ağustos 1957 tarihine kadar şair hakkında çok fazla fikir öne sürüldüğü ancak bu düşüncelerin herkes tarafından kabul edilebilecek bir hükme bağlanamadığı vurgulanır. Bohça tarafından, Fikret'in "karışıklık çıkaranlara malzeme hazırlamış bir şair olması" buna neden olarak gösterilir. A. Şevket, şair hakkında görüş beyan edenleri iki gruba ayırır: Fikret'i "sevenler" ve "sevmeyenler." Sevenler, şairin heykelinin dikilmesi gerektiğini savunurken; sevmeyenler, eserlerinin yakılması gerektiğini ileri sürer (Bohça, 1957, S.167: 3).

A. Şevket Bohça, Tevfik Fikret'in tereddüt ve infialler içerisinde yetişmesinin onun iç dünyasını önemli ölçüde etkilediğini savunur ve "şairin hayatını da cemiyet ile Aşiyân arasındaki hareketin ifadesi olarak" görür (Bohça, 1957, S. 167: 3). Nitekim şairin düşündüğü gibi konuştuğuna, ancak fikirlerinin arasında denge kuramadığına değinir (Bohça, 1957, S. 167: 3).

Bohça, Servet-i Fünun Dönemi'nin önemli bir diğer temsilcisi Cenap Şahabettin'in vefatı üzerinden belli bir süre geçtikten sonra bir ihtifal metni kaleme alır. İhtifal yazısının konusunu Cenap Şahabettin için verilen bir hüküm üzerinden oluşturur: "Haddinden fazla alafranga veya modası geçmiş şair." Cenap Şahabettin'in alafrangalığından kastedilen nedir? Şair, Tanzimat'ı takip eden yıllarda yetişir. Tanzimat Dönemi, "yenilik devri" olarak nitelendirilir. Oysa yenilikler tamamlanmamıştır. Bu dönemi takip eden devirde ortaya çıkan şahsiyetlerin yapacakları işler arasında "yenilikleri daha ileri seviyeye taşımak" yer alır. Bu yenilik Cenap Şahabettin'in mısralarındaki ifade biçiminde ve sanatında görülür. Hatta şairin döneminde tahammül edilemeyecek kadar yeniliğe imza attığı söylenir. Tahammül edilememesi çevresindekilerin, onun "yeni" tarafını

kavrayamamasından kaynaklanır (Bohça, 1958, S. 348: 3). Şairin, “alafrangalık” tarafı bu şekilde izah edilirken; “modasının geçmiş olduğu” da Cenap Şahabettin’in “derviş” tipiyle okuyucunun karşısına çıkması; “nağme, hülya ve koku” peşinde koşması; “tabiatı dile getirmesi” ve “aşkı konuşturmasıyla” açıklanır. Bu bakımdan Cenap’ın “hırçın ve sufi yeni”nin değil, “yumuşak ve ulvi yeni”nin peşinde koştuğu vurgulanır (Bohça, 1958, S. 348: 3). Aslında şair, edebiyata “ter’ ü taze” bir aşk şiiri getirir; sonra da “aşk ve tabiatı izdivaç ettirerek” kendi şiirini şekillendirir. Sonuç olarak, mısralarında aşk ve tabiat kendi ruh ahenkleri içinde yer alır (Bohça, 1958, S. 348: 3).

A. Şevket Bohça, ölümünün 12. yıl dönümünde Halit Ziya’yla ilgili bir yazı yayımlar. Bu yazıda Halit Ziya’nın “romancı kimliği” üzerinde durur. Edebiyat tarihinden Halit Ziya çıkarıldığında romanın da boşluğa düşeceği ileri sürülür. Namık Kemal, Ahmet Mithat gibi isimler türün ilk örneklerini verseler dahi romanı bütünüyle tesis edemedikleri ifade edilir. Halit Ziya ise “insanı, cemiyeti, tabiatı” kısacası pek çok şeyi romanın emrine bırakır. Bohça, bir türün kısa sürede yükselişini yazarın sanat kudretine dayandırır. Böylelikle ondan sonra gelenler de Halit Ziya’nın açtığı yolu takip ederek kendi yolunu şekillendirir (Bohça, 1957, S. 27:3). Roman türünde hem teori hem uygulama biçiminde önemli eserler kaleme alan Ahmet Hamdi Tanpınar da Halit Ziya için benzer hükümler verir: “Bizde asıl romancılık Halit Ziya ile başlar. (...) Halit Ziya, Türk romanının başındadır. Bu geleneğin memlekette kazanacağı her zaferde onun bir payı olacaktır.” (Tanpınar, 2016: 284-289) Aradan bir sene geçmesine rağmen Halit Ziya’nın romanlarının karşısına çıkartılabilecek bir eserin bulunmadığı kanaati devam eder. A. Şevket’e göre Halit Ziya’yu diğerlerinden ayıran özelliklerden bir başkası “kendi etrafındaki insanlardan romanlarındaki insanları inşa etmesi”dir (Bohça, 1958, S. 391: 3).

Asıl şöhretini “edebi tenkit/polemiklerle kazanan” Hüseyin Cahit Yalçın’ın ölümünden sonra Bohça tarafından bir metin neşredilir. Ahmet Şevket Bohça, ihtifal yazısının girişinde Hüseyin Cahit’in “siyaset, fikir ve sanat” alanlarında kalem oynattığını zikretmekle birlikte hayatının “dün ve bugün” şeklinde iki başlıkta incelenebileceğini yazar. “Dün” olarak ifade edilen devir “Servet-i Fünun Dönemi”dir. Ahmet Şevket Bohça, Edebiyat-ı Cedide olarak da bilinen dönemin özelliklerini iki başlıkta toplar: “1) Kendinden öncekileri yıkmak. 2) Yerine kendi yenilerini ikame etmek.” Bu iki madde, kendini “yeni” olarak adlandıran dönemlerin temel özelliğidir. Bunlar bir bakıma “sanat ve fikir dünyasının değişmez kanunları”dır. Servet-i Fünun edebiyatı da bu kanuna tabi olmuştur. “Hüseyin Cahit Yalçın’ın Servet-i Fünun Dönemi’ndeki konumu nasıldır?” sorusuna Bohça, Hüseyin Cahit’in “romancı kimliğiyle” anılmaması gerektiğini, çünkü “romancı sergüzeşti” olsa dahi romancılığının bulunmadığı biçiminde cevap verir. Yazara göre bu kanaat hikâye türünde de devam ettiğinden anlatmaya bağlı edebi metinlerde söz konusu romancının Halit Ziya ve Mehmet Rauf’un yanına yaklaşamayacağını ifade eder (Bohça, 1957, S. 232: 3). Bohça, Hüseyin Cahit’in “measureler” yazabildiğini ancak bunları “şiire yükseltmediği”ni; şiirin, onun mantığını, hissini ve hayallerini ezdiğini iddia eder.

Ahmet Şevket, H. Cahit'in Servet-i Fünun'da ancak "münekkit" sıfatı kazanabildiğini düşünür. Çünkü kendinden öncekileri yıkmak adına insafsız hücumlar onun kalemiyle yapıldığından Hüseyin Cahit'in tenkitlerinin yer aldığı kitaba "*Kavgalarım*" ismini vermesinin sebebi budur (Bohça, 1957, S. 232: 4).

Bohça, İnkılap gazetesinden Servet-i Fünun Dönemi'nin önemli isimlerinden olan Ahmet Hikmet [Müftüoğlu] hakkında da bir ihtifal yazısı kaleme almıştır. 20 Mayıs 1927 tarihinde hayata gözlerini yuman Ahmet Hikmet, özellikle "milli heyecanlarımızın akış istikametini tespit"te önemli rol oynar. Şevket Bohça, onun bu şekilde anılması gerektiğini "insani ve milli bir vazife" olarak görür (Bohça, 1957, S. 79: 3). Yazar, Ahmet Hikmet'in, edebiyat dünyasında "Yeğenim" adlı monoloğuyla şöhretini kazandığını ve sanatın hakiki yönünü, fikir seviyesini bu eserde anlattığını zikreder. Ahmet Hikmet, kaleme aldığı hikâyede Avrupa'dan fikir ve metot getireceği yerde "şahsiyetini kaybetmiş", "züppe" halinde dönen insan tipini canlandırır (Bohça, 1957, S. 79: 3). "Yeğen" tipi Servet-i Fünun devrinin kurmaca kahramanlarından biri olarak düşünülürse A. Hikmet ile topluluk arasında fikir ayrılığı olduğu söylenebilir.

A. Şevket Bohça, Ahmet Hikmet'le ilgili olumlu ve olumsuz yönleri bir bütün olarak ele alır ve netice olarak şu karara varır: "Ahmet Hikmet asıl yazı hayatına Servet-i Fünun'da başlamıştır. Fakat bu toplulukta görülen Tanzimat'a karşı aksül'âmel halini ifrata götürmüş böylece de tam bir Servet-i Fünun muharriri olamamıştır. Sonra milliyetçiler arasında yer almıştır. Onların Tanzimat'a ve Servet-i Fünun'a aksül'âmel halini de ifrata götürmüş, halkın diline inmek isterken, halkın dilinden uzaklaşma temayülü göstermiş, böylece de milliyetçiliği tam olarak temsil eden muharrir olamamıştır. Bütün bunlara rağmen milli varlığımız içinde daha güzeli arayan, şuurlu ve aydınlık bir tarafı vardır." (Bohça, 1957, S. 79: 3)

Ölümünün 14. yıl dönümünde A. Şevket Bohça'nın neşrettiği bir başka ihtifal yazısına göre "sokağı edebiyata taşıyan yazar" olarak bilinen Hüseyin Rahmi, halkın arasına karışıp, resmîyetten de uzaklaşınca tepki görür. Çünkü "müstehcen" fikirlerini romanları üzerinden yansıtmaya çalıştığından yazarın ifadelerini "nezih" bulmayanlar da teşekkür eder. Ancak yazarın sokaklarda yakalayıp romanlarına oturttuğu insanlar artık sokaktan çıkar ve yazarın eserlerine mal olur (Bohça, 1958, S. 372: 3).

Hüseyin Rahmi'nin hakikatinde, onun değerini yansıtan bir nokta bulunur. Bir bakıma onun aleyhinde bulunan da değerlendirilmesine katkı sağlayan da aynı noktadır. Ahmet Şevket Bohça, bu görüşünü şöyle ifade eder: "Onun eserlerinde bir Hüseyin Rahmi hakikati vardır, değeri de bu noktadadır" (Bohça, 1958, S. 372: 6). Hüseyin Rahmi, "hayatın facialarıyla" – "mizahı" yan yana getirerek sanatına katkı sağlamaya çalışır. Yazar, "ölüm" karşısında bile "alaycı bir tavır sergiler."

A. Şevket Bohça, Servet-i Fünun Dönemi temsilcileri⁶ hakkında olumlu-olumsuz eleştirileri birlikte ele alarak okuyucuyu düşünmeye sürüklese de bu yargı Halit Ziya için geçerli değildir. Bunun nedeni Halit Ziya'nın "romancı kimliği" ve "sanat kudreti" bakımından çağdaşlarından ayrılmasıdır.

4. Fecr-i Ati Dönemi ve Sonrası Şair-Yazarları Hakkında A. Şevket Bohça'nın İhtifal Yazıları

Ölümünün 25. yıl dönümünde Bohça, Ahmet Haşim'in o günün şartları ve şiir anlayışı içinde anlaşılması gerektiğini vurgular ve şairin *Bir Günün Sonunda Arzu* şiirini tahlil ederek onu anmaya başlar. Bu şiiriyle Haşim'in "alışılmış mana düzeninin dışına çıktığını" ve belli kesimler tarafından "böyle şiir yazılmaz, bu şiir değil mantıksızlıktır" diye eleştirildiğini zikreder (Bohça, 1958, S. 458: 3).

Bazıları Ahmet Haşim'in "akşam şairi" olduğunu bu yüzden "akşam renklerinin" şiirini kapladığını söyler. Oysa Bohça, şairin "renkler ortasında" olduğunu düşünür. Örnek olarak *Tahattur* şiirini gösterir ve sonunda renklerin, gölgelerle kaynaştığını ifade eder (Bohça, 1958, S. 459: 3). Devam eden yazı dizisinde Bohça, Ahmet Haşim'in *O Belde* şiirini tahlil etmeye çalışır: *O Belde*, şiir dünyasında olduğu gibi şairin iç dünyasında da mühim bir yer kapsar. Çünkü Ahmet Haşim, ruhunun engin zenginliğine gömülen ya da aradıklarını bulamayan, her uzandığı dalın kuru olduğunu gören; gördükleriyle kalmayıp "hisseden" bir şairdir. Ahmet Şevket Bohça, şairi "O Belde"ye sürükleyen ruh halinin başlangıcını böyle izah eder (Bohça, 1959, S. 460: 3). Şair için nitekim şu yargıyı öne sürer: "İnsanların çoğundan ayrılarak huzurunu kaybetmiş, etrafındaki kalabalık içinde kendini yapayalnız hissetmiş bir insan..." (Bohça, 1958, S. 460: 3)

Vefatından sonra pek çok araştırmacı/eleştirmen, M. Âkif Ersoy üzerine yazılar neşreder. A. Şevket Bohça da bunlardan birisidir. İnkılap gazetesinde Bohça tarafından Mehmet Âkif'in ölümünün 21. yıl dönümünde kaleme alınan ihtifal yazısında şairin "inancı, Müslümanlığı" ve "Allah'tan ölümü isteyişi" mısralarından örneklerle izah edilmeye çalışılır. A. Şevket Bohça, Âkif'in bugünkü dünyasını "mahzun bir saadet" olarak nitelendirir (Bohça, 1958, S. 300: 3). İhtifal yazısında Âkif'in "vatan" fikri üzerinde de durulur ve belli bir kesimin M. Âkif'i "iman şairi" olarak düşündüğü iddia edilir. Bohça'ya göre bu düşüncenin nedeni, şairden "vatan ve millet" kavramlarını almaya çalıştıkları içindir. Oysa Âkif, tam bir imanla vatanına bağlı ve milletine inanan bir şahsiyettir. A. Şevket, Çanakkale Şehitlerine şiirindeki bazı mısraları örnek göstererek Mehmet Âkif hakkında öne sürdüğü fikirlerini destekler.

Mehmet Âkif'in vefatının üzerinden yıllar geçmiş olsa da hakkındaki tartışmalar devam eder. Bazıları şairi "bayrak/vatan" kadar değerli görürken bazıları da "muhafazakâr" olduğundan sıklıkla tenkit eder. Bohça ise ikinci görüşe katılmadığını belirtir (Bohça, 1958, S. 300: 3).

Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Yahya Kemal'in ölümünün üzerinden kısa bir süre geçince A. Şevket Bohça, şairi anmak için bir yazı kaleme alır ve bu yazıya *Deniz* şiirinin üzerinde bıraktığı etkiyi anlatmakla başlar. Şairin "Rumeli Hisar"ında dinlenmek istediğini

⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar, dönemin bağımsız ismi olarak edebiyat tarihindeki yerini alır.

söyler ve onun İstanbul'un her semtine defnedilmesi gerektiğini anlatmaya devam eder. Kısacası bu yazıda onun şiirleri üzerinden "İstanbul"a verdiği değer aktarılır (Bohça, 1958, S. 600: 2-4). Nitekim Yahya Kemal'in "tarihle – tabiatın kesiştiği noktayı" tercih etmesi "sanatının" özeti olarak görülür.

Ahmet Şevket Bohça, Ziya Gökalp'ı andığı yazısında ise şairi gerek manzum gerekse mensur eserlerle Türk milletinin fikir hayatında "hamle abidesi" olarak görür. Bohça'ya göre fikirleri ölümünün üzerinden yıllar geçmesine rağmen hükmünü sürdürmeye devam eden Ziya Gökalp, düşünceleriyle dünü-bugünü-yarını etkiler. Onun fikir dünyasının temelini *Türkçülüğün Esasları* oluşturur. Ancak Bohça, bu yazısında Ziya Gökalp'ı bütünüyle ele almaktan ziyade "ahlak ve lisan" konuları üzerinden değerlendirir. Ziya Gökalp, lisan meselesinde her kelimenin/sözün Türkçesinin aranmasını emreder. Bir bakıma Türkçeyi zedelemeyen yaşanması gerektiğini ve Türkçe kelimelerle ihtiyaçların karşılanmasını savunur. Bu fikirlerini düzyazılarında söylediği gibi şiir yoluyla da ifade eder ve manzum eserlerini, fikirlerinin yayılmasında araç olarak kullanır. Ziya Gökalp'ın "mütefekkir" olduğunu söyleyen Bohça, fikirlerinde "memlekete hizmet endişesi" barındırdığını zikreder (Bohça, 1957, S. 213: 3).

Kısacası Bohça, Ziya Gökalp'ın ölümünün 33. yıl dönümü nedeniyle kaleme aldığı yazıda, yazarın "lisan" hakkındaki düşüncelerinden hareketle memlekete yaptığı katkıyı izah etmeye çalışır. Elbette Gökalp'ın katkısı sadece "lisan" alanında değildir. Ancak kaleme aldığı yazının hacminden dolayı Bohça, dil meselesi üzerinde durmakla yetinir.

Bohça'nın ihtifal metinlerinden bir diğeri Aka Gündüz için kaleme aldığı yazısıdır. Bu yazıda vefatından dolayı yazarın İki Süngü Arasında adlı romanının "buruk bir lezzet" bıraktığı zikredilir. Bununla alakalı Bohça, şöyle söyler: "O romancı olmaktan ziyade insanları ve hadiseleri kendi hakikatlerinin burukluğu içinde ortaya koyan ve ona kendine mahsus bir lezzet ilave etmesini bilen insandı." (Bohça, 1958, S. 614: 2) Yazar, kendi seçtiği hakikatlerin romanını terkibe çalışır. Bu bakımdan onun gerçekliği pek çok realist yazara benzemez. Aka Gündüz'ün dilinde "çirkin kelimelere" de rastlanır. "Hırbo, lan" gibi sözcükler onun eserlerinde okuyucunun karşısına çıkar. A. Şevket Bohça, bu kelimelerin Aka Gündüz'ün eserlerine "lezzet" kattığı için okunduğunu ve beğenilmeyen taraflarıyla bile farklılık kazandığını nakleder (Bohça, 1958, S. 614: 2).

Servet-i Fünun Dönemi'nden sonra teşekkül eden "Fecr-i Ati ve Milli Edebiyat Dönemlerinin" temsilcileri hakkında ihtifal yazısı neşreden Ahmet Şevket, ismi geçen ediplerin bazı eserlerini eleştirel bir gözle tahlil ederek yazılarını ortaya çıkarır. Örneğin Ahmet Hâşim'in *Bir Günün Sonunda Arzu, Tahattur ve O Belde* şiirlerini inceler. *Tahattur* şiiriyle şairin "renkler ortasında" bulunduğunu, *O Belde* şiiriyle "hisseden" bir şair olduğunu vurgular. Çanakkale Şehitlerine şiiri üzerinden M. Âkif'in imanına, vatan ve millet sevgisine temas eder. Yahya Kemal'i de "İstanbul'a verdiği değer" üzerinden inceler. A. Şevket Bohça, Servet-i Fünun Dönemi'nden sonra neşrettiği ihtifal yazılarında kişilerin ortak yönüne değinmekten ziyade yazarların öne çıkan özelliklerine temas eder.

Sonuç

Ahmet Şevket Bohça “edebiyatçılar” üzerine kaleme aldığı “ihtifal” yazılarıyla gazetedeki diğer yazarlardan ayrılır. Bu yazılarda ele alınan şairin/yazarın “biyografisi” yerine “edebi kimliği” üzerinde durulur. Öne sürdüğü fikirleri de o şairin/yazarın eserlerinden örneklerle desteklemeye çalışır.

İhtifal yazılarının muhtevası, günümüz koşullarında “sıradan, tekrara düşmüş” gibi gözükse de 1957 yılında “yeni ve farklı” olarak kabul görebilir. Bunu yaparken de Bohça “kendi yorumunu/fikrini” ortaya koyar.

Şair/yazarların ölüm yıl dönümlerinde kaleme alınan yazılarda A. Şevket Bohça’nın onları “idealize etmediği”, pek çok edebi şahsiyeti “iki zıt görüş üzerinden değerlendirdiği” görülür. Bu tespitimize Ahmet Vefik Paşa’nın “takdir ve tenkit edilişi”, Tevfik Fikret’in “sevenlerine ve sevmeyenlerine temas edilişi”, Hüseyin Rahmi’nin “lehinde ve aleyhinde söylenenlere yer verilmesi” örnek gösterilebilir. İhtifallerden anlaşılacağı üzere “edebi bir polemik” yaratılmak isteniyor olabilir. Nitekim tespitlerin tartışmaya açık oluşu ve bunlar hakkında kesin hükme varılamayacağı kanaati de edebi bir polemik yaratılmak istendiğinin göstergesidir. Bu ihtifal yazılarında A. Şevket Bohça şair/yazarların “dönemlerini aştıklarını” ve “fikir serüvenlerinin eskimediğini” düşünür.

KAYNAKÇA

- Bohça, A. Ş. (27 Mart 1957), “Ölümünün 12. Yıldönümü Münasebetiyle Halid Ziya Uşaklıgil”, İnkılap gazetesi, S. 27, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (2 Nisan 1957), “Ölümünün 66. Yıldönümünde Ahmet Vefik Paşa”, İnkılap gazetesi, S. 33, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (13 Nisan 1957), “Vefatının 20. Yıldönümü Münasebetiyle Abdülhak Hamid”, İnkılap gazetesi, S. 44, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (17 Mayıs 1957), “Ölümünün 77. Yıldönümünde Ziya Paşa”, İnkılap gazetesi, S. 76, s. 3-5.
- Bohça, A. Ş. (20 Mayıs 1957), “Ölümünün 30.Yıldönümü Münasebetiyle Ahmed Hikmet”, İnkılap gazetesi, S. 79, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (22 Mayıs 1957), “Ölümünün 45.Yıldönümünde Şair Eşref”, İnkılap gazetesi, S. 81, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (18 Haziran 1957), “Ölümünün 53. Yıldönümü Münasebetiyle Şemseddin Sami”, İnkılap gazetesi, S. 108, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (19 Ağustos 1957), “Ölümünün 42.Yıldönümünde Tevfik Fikret”, İnkılap gazetesi, S. 167, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (4 Ekim 1957), “Ölümünün 33. Yıldönümü Münasebetiyle Ziya Gökalp”, İnkılap gazetesi, S. 213, s. 3-4.
- Bohça, A. Ş. (21 Ekim 1957), “Ölümü Münasebetiyle Hüseyin Cahit Bey”, İnkılap gazetesi, S. 232, s. 3-4.
- Bohça, A. Ş. (7 Kasım 1957), “Ölümünün 357. Yıldönümünde Şair Baki”, İnkılap gazetesi, S. 249, s. 3-4.
- Bohça, A. Ş. (27 Aralık 1957), “Ölümünün 21. Yıldönümü Münasebetiyle Mehmet Akif Ersoy”, İnkılap gazetesi, S. 300, s. 3-4.

- Bohça, A. Ş. (12 Şubat 1958), "Ölümünün 24. Yıldönümünde Cenap Şehabeddin", İnkılap gazetesi, S. 348, s. 3-6.
- Bohça, A. Ş. (8 Mart 1958), "Ölümünün 14. Yıldönümü Münasebetiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar", İnkılap gazetesi, S. 372, s. 3-4.
- Bohça, A. Ş. (27 Mart 1958), "Ölümünün 13. Yıldönümü Münasebetiyle Halid Ziya Uşaklıgil", İnkılap gazetesi, S. 391, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (2 Nisan 1958), "Ölümünün 67. Yıldönümü Münasebetiyle Ahmed Vefik Paşa", İnkılap gazetesi, S. 397, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (13 Nisan 1958), "Ölümünün 21. Yıldönümü Münasebetiyle Abdülhak Hamid", İnkılap gazetesi, S. 408, s. 3-6.
- Bohça, A. Ş. (22 Mayıs 1958), "Ölümünün 46. Yıldönümünde Şair Eşref", İnkılap gazetesi, S. 445, s. 3-4.
- Bohça, A. Ş. (4 Haziran 1958), "Ölümünün 25. Yıldönümünde Ahmet Haşim", İnkılap gazetesi, S. 458, s. 3-6.
- Bohça, A. Ş. (5 Haziran 1958), "Ölümünün 25. Yıldönümünde Ahmet Haşim", İnkılap gazetesi, S. 459, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (6 Haziran 1958), "Ölümünün 25. Yıldönümünde Ahmet Haşim", İnkılap gazetesi, S. 460, s. 3.
- Bohça, A. Ş. (5 Kasım 1958), "Vefatı Dolayısıyla Yahya Kemal", İnkılap gazetesi, S. 600, s. 2-4.
- Bohça, A. Ş. (19 Kasım 1958), "Vefatı Münasebetiyle Aka Gündüz", İnkılap gazetesi, S. 614, s. 2.
- Bohça, A. Ş. (2 Aralık 1958), "Ölümünün 70. Yıldönümü Münasebetiyle Namık Kemal", İnkılap gazetesi, S. 627, s. 2.
- Halcı, F., (1990), "Parlâmenter Şairler", Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Mengi, N., (2016), "Bir Ölüm Yazısı: Nekroloji", 5 (13), s. 161-168.
- Öztürkçü, İ., (2023), "Yeni Türk Edebiyatında İhtifal ve Jübileler", Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2016), "Edebiyat Üzerine Makaleler", İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tural, S., (2001), "Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi C.II", Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK), "Güncel Sözlük".